

2681

Skosnuvan.

Skosnuvan.

Skosnuvan narrade en kolare
att ligga hos sig. Som det var gjort, hoppade hon
upp och ropade: "Nu har jag narrat Kristi blod!"
Men han svarade: "Och jag har gängat själva fan!"
Fick därför inget men av det.

Kyrkodrake.

Kyrkodrake.

Min farmor talade om, att kyrkodraken hade olika utseende vid olika kyrkogårdar. Här i Almundsryd var det en bock med långa horn och glödande ögon. Han skulle bevaka kyrkogården.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

3.

3

2681

Mara.

Mara.

Engelund
Kinnervald
Almindelig
Upt. år 1930

Upt. år Bengt Söderberg
Ber. år Gustaf Håkansson

2681

LUNDS-UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mara.

Mara.

De kvinnor, som ville ha en lätt
barnsbörd, skulle krypa genom en fölahamn. De barn, som
då föddes, blev mara.

Från
Almundsryd

Uppf. Bengt Loderberg 1920.
Var. Gust. Håkansson

LUNDS UNIVERSITETS-
FOLKMINNESARKIV

57
5

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Maran.

Maran.

Maran kom på ryggen på Pigga-John
en natt, när han var ute och gick. Hon höll på att lägga
ikull honom, men han klarade sig till slut.

Botemedel mot maran var markvas-
tar av såväl fur som björk, som skulle hängas i stal-
len. Ett annat medel att hålla maran borta var att hänga
upp en skjuten skata över stalldörren.

LUND UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

6

2681

Vargar.

Vargar.

Min farmor talade om, att det
fanns ett visst slags vargar, som särskilt anföllo
havande kvinnor och rev ut fostret på dem.

Maralven.

Dämpa vådeld.

Dämpa vådeld.

I Krampamåla i Härlunda bodde på
1870-talet Böka-Håken. Han berättade, att han en gång
träffat på en huggorm, just som han höll på att sluka
en padda. Då skilde han dem åt med en käpp och räddade
paddan och läste Fader Vår avigt. Därigenom blev han
"klok"

Då min farfar en gång höll på att

odla en mosse och satt ut eld till att bränna upp
åjung och mossor kastade sig elden in i skogen bredvid,
så det hotade att bli en stor skogsbrand. Då skickade
farfar en av pojkarna efter Böka-Håkan, som bodde rätt
nära. Han kom med detsamma och ringade in elden genom
att gå en gångstig runt ikring den. Far säger, att elden
aldrig gick över den ringen, fastän de ändå inte var mer
än fyra till att dämpa den.

2681

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

9
9
2681

Det hör rackaren till.

Det hör rackaren
till.

En säck mäld, som är läst med
knuten bakåt, hör rackaren till.

August Bengtsson var vid kvarnen
och skulle hämta mäld på sin skjuts åt sig själv och
två andra till. "Ni kan lässa själva", sa jag, för
jag hade brått. När jag kom ut, så sa jag: "Men ni

har ju lässt med knutarna bakåt!" - "Det gör väl inget,
för vi är ju tre karlar, så vi ska' nog fri säckarna
från rackaren", svarade de.

2681

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

En annan gång sa' jag åt en bon-
de, som hade lässt en säck med knuten bakåt: "Men är
ni inte rädd, att rackaren ska' ta' säcken?" - "Jag
är rackare själv", sa' bonden.

2681

Järnmåla-Masse.

Järnmåla-Masse.

Järnmåla är en gård i södra delen av Almundsryds socken. Sven Johan Emanuelsson har berättat för mig, att Järnmåla-Massens mor har varit gift med en soldat i slutet av Karl XI:s tid.

Han var med i kriget mot Danmark och var länge borta från hemmet och hustrun.

2681

En kväll då hon gick nere vid Mien, fick hon se en karl komma emot sig, som på prick-
en liknade hennes man. Hon blev glad att se honom och
sa': Jag väntade inte att du skulle komma hem just nu!
"Jo", svarade han, "jag har fått fritt några da'r, men
jag får inte vara hemma hos dig mer än i natt, för i
morgon måste jag ge mig iväg igen! Han följde med hem
och stannade i torpet över natten. Men på morgonen
när hon vaknade, var han redan borta.

Först två år efter kom soldaten
hem från kriget, och fann då hustrun med en liten poj-
ke i stugan. Han blev både förvånad och arg, då han såg
gossen och sa': Hurdant har du skött dig, mens jag va-
rit borta i kriget. Du har ju skaffat dig en pojk! -
"Du var ju hemma en natt för två år sedan", svarade
hustrun. Men soldaten hade inte varit hemma, sen han

kallades ut i kriget, och då förstod hustrun, att det var Klasa-gubben, som lurat henne.

2681

En tid därefter kom soldaten åter ut på tjänstgöring. Då träffade hon en kväll igen en man nere vid stranden, som precis liknade hennes gubbe, men då sa' hon: "Det är nog, att du har lurat mig en gång. Jag förstår, att du är Klasa-gubbe. Jag har inte fått någon fosterlön till heren, som du är far åt! Han svarade: "Jag har inga pengar att ge dig, men jag skall ge honom fem mans styrka, och dessutom ska han kunna ta' så mycket med fisk han behöver här i sjön!"

Heren växte upp och blev den störste och starkaste man, som någonsin funnits i den orten.

Sen kom han till Järnmåla, och de kallade honom Järnmåla-Massen. Som ett bevis på hans ovanliga styrka har följande berättats:

En dag gick han ner till Karlshamn för att köpa en tunna salt,. Handlaren, som visste om,

att han var ovanligt stark, sa' till honom: "Du ska få en tunna salt för intet, om du kan bära den till Järnmåla utan att vila på vägen!" Men handlaren sa' till en av sina drängar, att han skulle lägga in ett järnlod på 10 pund i säcken utan att Masse märkte det. Det gjorde han, men Masse tog säcken på ryggen och gav sig iväg hemåt. Två boddrängar följde efter för att se, hur det skulle gå. Han gick utan att vila en enda gång, ända tills han kom intill Järnmåla. Då såg det ut, som om han hade blivit törstig, för han gick vid sidan av vägen och plockade krösen och åt och hade fortfarande säcken på ryggen. När drängarna såg det, gick det tillbaka till Karlshamn, för de förstod, att han gott kunde bära säcken hem.

Under Karl XLL:s krig blev Järnmåla Masse utskriven till krigstjänst. När han tog adjö av de sina, sa' han: "Gå nu ner alltsom oftast till sjön och titta på vattnet, Så länge det är klart, så länge

är jag vid liv, men då vattnet blir rött, är jag död!
Efter ett par år var vattnet en morgon blodrött, och
hans hustru och barn förstodo, att han hade stupat i
kriget. Han kom heller aldrig tillbaka.

2681

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

16
16
2681

Spöstraff.

Spöstraff.

Ola Carlsson talade om, att han hade varit nere i Karlshamn och sett, när de spöade en tjuv. Det stod en stor påle på torget med ett halsjärn vid. Vid detta halsjärn var tjuven fastbynden. Han var dömd till 40 par spö. De, som skulle utföra straffet, voro bödeln och ^{(en} rättsbetjänt. Bödeln slog och den and-

re markerade takten. Till att börja med gjorde han tecken att han skulle slå kraftiga slag och med långa uppehåll emellan. Tjuven skrek, så det hördes över hela torget, men mot slutet, då han fått över 30 par, kunde han inte skrika längre, utan han bara låg och kippade efter andan. Då fick bödeln tecken, att han skulle slå lättare och hastigare. Vid de sista slagen var tjuven medvetslös, men när alla slagen voro utdelade, tvättades ryggen med sillake, och då vaknade han igen.

LUDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vid samma tillfälle avstraffades en yngling med tre par spö. Han gjorde hela tiden bara nurr av bödeln. För varje slag han fick, grinade han med tänderna och morrade som en ilsken hund.

2681

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

18.

18

2681

Kungagraven i Siggaboda.

Kungagraven i
Siggaboda.

I Siggaboda väng på vägen mot

Farabol är en plats, som kallas Kungagraven. Det är
bara en håla fylld med klapperstenar (små runda ste-
nar). Där lär en fylkeskung ha stupat och blivit be-
graven.

Längre tillbaka i tiden hade det

varit en jordkulle, men så var det en i Siggaboda,
som var nyfiken på vad som fanns i kullen. Han gräv-
då och påträffade en större guldkedja, som han tog
med sig hem. På natten såg han en storväxt man komma
in i rummet och nypa honom i armarna och lite var-
stans på kroppen och göra tecken, att han ville ha
kedjan tillbaka. Dagen därpå gick han och lade till-
baka kedjan och fyllde sedan igen hålet med klappersten.

2681

I min barndom och ända fram till
1900-talet brukade de göra blomkransar och lägga på
kungagraven.

10
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Villarpa-skott.

Villarpa-skott.

2681

Vildlappaskott.

Vildlappaskott.

/Håkanssons egen uppteckning/ (tabla...)

En trollkunnig person tog på kyrkogården en huvudskalle och fyllde den med vigd jord, en torsdagsmorgon tidigt på våren före soluppgången. Därefter planterades några arter i jorden. Då dessa mognat, tillvaratog han dem. Så laddade han en bössa på vanligt sätt men över förladdningen lades

ett par ärter i stället för hagel. Därefter tecknade han en bild av personen eller skrev hans namn, som skulle skjutas. Denna tavla upphängdes på en vägg, och så avlossades skottet mot den under avläsandet av av en besvärjelse. Nu fick den avbildade personen vildlappaskottet i de kroppsdelar, som hade blivit träffade av ärtorna.

2681

För att bli botad för detta, vände den sjuke sig till en klok. Denne laddade en bössa med krut och över förladdningen lade han kvistar av nio slags fruktbärande träd, nio sölvhankar (vid vävning) och nio pepparkorn. Så satte sig den sjuke på en jordfast sten invid rinnande vatten eller med en vattenbytta bredvid sig, som han vid skottets avlossande skulle sparka omkull. Så avlossade den kloke skottet under uttalande av denna besvärjelse: "Jag botar dig för solskott, stjärnskott och vildlappaskott samt alla slags onda skott. I Faderns, Sonens och

den Heliga Andes namn!"

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

224

2681

la Earing
Far har talat om, att Ola Karlsson (hade fått ett svårt sår på ena benet. Det liknade ros. Han bad då Sumpa-Petter i Härlunda skjuta över honom, så benet skulle bli bra igen. Det gjorde denne också, men i stället för att benet skulle bli bättre, blev det allt sämre och sämre, och till slut dog Ola Karlsson av det.

2681

Skydd mot räven.

Skydd mot rä-
ven.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Hur Massa Håkana Schvens Inga
skyddade lammen för räven.
(från 1890-talet.)

Hur Massa Hå-
kana Schvens
Inga skyddade
lammen för rä-
ven.

Rävarne voro mera närgångna mot
lammen förr än de äro nu. Bönderna sökte då Massa Håka-
na Schvens Inga, som kunde hjälpa för sådant. Hon gick då
till deras gårdar Valborgsmässomorrön fastande och tigande.
Hon hade då med sig den duk hon hade haft på bordet jul-
aften och en träbetsman. Så gick hon in i fårakätten och

26,
26

vägde lammen, ett i sänder i duken. Vad de vägde,
tog hon aldrig reda på. Huvudsaken var bara, att de
hade hängt på kroken, och för att bevisa, att hon va-
rit där släppte hon alla lammen utanför kätten.

2681

För besväret fick hon ett li-
tet knyte ull från varje gård, när de hade klippt få-
ren.

Det hände aldrig, att räven tog
de lammen, som hon hade vägt.

27

Skydd för lamme
mot räven.

Tärninga-Masse i Parabol lät lammen krypa genom en hästsele. Då kommo de att se så stora ut som fölungar, så räven vågade inte angripa dem.

2681

Skydd mot räven.

Skydd mot räven

Bönderna själva brukade, om de inte anlidade någon av dessa kloka, använda hjorthorns- eller ryssolja. De smordes i ullen vid halsen och spredde en så stark lukt, så den höll räven på avstånd.

Ett annat brukligt medel var "rö'a lasar" om halsen. I dessa inknöts knutor med krut, bävergäll och dyvelsträck.

2681

Trolleri.

Trolleri.

Henrik Johansson hade köpt en gris
av Silla Petter Johan. Det hjälpte inte vad grisen än
fick att äta. Så fort Henrik vände ryggen till, så för-
svann maten, men grisen var lika mager ändå. Först se-
dan Silla Petter Johan hade slaktat sin gris, började
Henriks att växa, så Henrik antog att det var någon
trolldom med i spelet.

Trollformel.

Trollformel.

Olsboda-Eva gick Valborgsmäs-
soafton ut på sin gödselhög och skrek: "Så långt detta
rop höres, är allt smör mitt!" Men då svarade Bök-Håkan
från sin fädynga: "Nä, skit ska de va i dina bytte", och
då upphävdes trolldomen.

2681

Skänthistoria.

Skänthistoria.

Ola Karlsson hade varit körande

neråt Blekinge. Där hade han vid ett vägshål träffat på en större sten , alldeles flat. På dess översida stod dessa ord:"Vält mig omkring, så får du se en underlig ting!" Då Ola Karlsson läst detta, blev han naturligtvis nyfiken, och med stor möda lyckades han vända om stenen. Då fick han på undersidan läsa följande:"Lägg mig som jag lå' för jag har narrat många så! Gubben

2681

blev ju förstås arg över att ha blivit lurad, så han välte om den igen.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Cisse-Jösse har berättat, att det vid Amundshylte i Härlunda skall ligga en likadan sten med latinsk inskription, som ska betyda det samma. Det lär vara en präst, som har huggit in den.

Småland,
Ramsnäs
Almqvist
1930

acc no 2681
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

1843
J. L. Bengt Söderberg
1843
B. a. Gustaf Håkansson

Vällingklockan i Ramsnäs.

Vällingklockan
i Ramsnäs.

Vällingklockan i Ramsnäs sa':

"Sur välling, sur sill,

Hör bonde, kom hem!"

2681

Grötrim.

Grötrim.

Denna gröten är kokt i en gryta och inte i en spann

Gu' välsigne bå' kvinna och man.

Denna gröten är kokt i en gryta och inte i en bytta

Ta' inte mer i ske'en än du tyar ly'tta.

GÖTTA UNIVERSITETET
BOK- OCH MANUSKRIPTSÄMÅL

2681

Grötrim.Grötrim.

Mannen: "Denna gröten är kokt i en gryta och inte i ett ägg, och kvinnfolk får inte äta av den, för de ha inte skägg!"

Kvinna: "Denna gröten är kokt i en gryta och inte i ett höns, kvinnfolk har också skägg, fast det inte syns!"

2681

Den otrogna hustruns vaggvisa.

Den otrogna
hustruns vagg-
visa.

Vem är det som vicklar på låsen?

Är det lilla vännen min?

Nu koen har kalvat i båsen

Så i kväll får du inte gå in.

Men karlen uppfattade inte, vad hon menade, utan
han fortsatte att stå där och lirka med låsen. Då sjöng
hon :

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

337

Jag tror, att den karlen

Är alldeles galen

Som inte kan höra

Att far är hemma, far är hemma

I kväll får du inte gå in.

2681

2681

Gåtor.

Gåtor.

Sex fötter i backen

Två bon i nacken

Tio te å dra på två?

Svar: Backa-Jonassen mjölkar sin get.

Ibland är han stor, ibland är
han liten. När han går in, känns han varm. När han
går ut, känns han kall. Den består av tre bokstäver,
och den mellersta är u.

2681

Svar: Sup.

Fläk upp på låren

Skilj på håren

Och stick mitt i flossan.

Svar: En som tar på sig en strumpa.

Två ser jag rida landet utöver,
äga tillhopa huvud väl tvenne, ögon blott trenne, föt-
ter väl tio. Sådana rida de landet utöver.

Svar: Oden på Sleipner.

2681

Grötrim.

Grötrim.

En pojke och en flicka gnab-
bades med varandra på ett slätteröl.

Pojken: "Denna gröten är kok-
ter till dem, som slagit och flängt och inte till
dem, som stått vid rivan (räfsa) och hängt!"

Flickan: "Denna gröten är kokt
till dem, som räfsat och skrapat och inte till dem
som liggat vid vejtje-byttan (brynebyttan) och ga-
pat!"

2681

Ordstäv.

Ordstäv.

Kål, sa' gästen. - En bonde
var död men kom igen om kvällarna och tittade in ge-
nom köksfönstret. Hans änka visste, att han inte tyck-
te om kål, så till nästa kväll kokte hon kålvälling.
När gästen fick se det, skrek han till: "Kål!" och för-
svann och kom aldrig mer igen.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Ordstäv.

Att bryta opp en mödom på en
gammal ungmö är lika mödosamt, som att bryta upp ett
skäppland åker.

423

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Grimsbettet.

Grimsbettet.

2681

Grimsbett.

Grimsbett.

Henrik Larsson i Hönshylte

hade i sin barndom fått en bullnad i ena tummen.

Hans far förde honom då till en klok gumma. Gumman såg och kände på tummen och sen sade hon: "Den som nu visste, om det är bosabett, grimsbett eller onda bettet? Men jag tror, att det är grimsbett!" Då tog gumman en bit dyvelsträck, tände på den och höll den under fingret. Det gjorde mycket ont, och fadern hade all möda att hålla pojken. Denne blev emellertid frisk.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Grimsbettet.Grimsbettet.

Bränd Inga berättade, att hennes far, som var gästgivare i Horjeboda, kunde bota grimsbet^l. Vid ett tillfälle kom till honom en karl, som hade värk i en hand. Gästgivaren gav honom en sup, och mannen blev frisk. Inga bad då sin far, att han skulle lära bort konsten till henne, men han ville inte. "Det är stor synd, därför vill jag taga kunskapen med mig i graven", sade han.

46

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Grisadroppar.

Grisadroppar.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

147

2681

Grisa-droppar.

Grisadroppar.

Min farmor hade en sorts droppar, som hon brukade ha och ge svinen. De kallade dom Asa fortina- droppar eller bara svinadroppar. Farmor hade dom i en liten grön flaska, som brukade hänga i köket. För matlust fick grisen några droppar i en matsked tillsammans med söt mjölk.

Om grisen fått "olen" /engelska sjukan/ tog hon och väged ut vissa lod svavel och vissa lod olsten. Olsten

2681

var en gråaktig, vitriolliknande massa. Olstenen och svavlet stöttes tillsammans. En del satte dessutom till lite drakblod, men det brukade aldrig farmor göra. Alltsammans blandades i söt mjölk och östes i grisen. Dessutom skar man av svansspetsen och alla tånaglarna och likaså blinkhinnan. Den drog ~~man~~ en sytråd igenom och drog ut. Vidare skulle man skära av olkornet i gommen. Det var en vårtliknande upphöjning i gommen. När man hade gjort allt detta, hade grisen alla förutsättningar att bli bra igen.

Smilund
Kinnarudsdal
Almundsryd n.m.
1930

Alm. Bengt Solberg

499

2681

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESBOK

Söndagshandel.

Söndagshandel.

Ända

Söndagshandel förekom ~~1800~~ in
1900-
på ~~1800~~-talet. Vid trekanten här i Almundsryd stod
smedernas lass med skärar och liar. Den handeln upp-
hörde omkring 1895, men Silla Petter Johan stod där
och sålde sill ännu så sent som 1905.

Prästerna, både Allvin och Lind-
blad bekämpade söndagshandeln mycket.

UNIVERSITET
FOLKMINNESBOK

2681

Tröjemåla söndag.

Tröjemåla söndag

Tröjemåla söndag var Hel. Tref, dag,
och den har enligt vad som berättas firats i århundraden
med dans och supgillen. Då kom all ungdom från angränsan-
de socknar tillsammans till kyrkan och voro med om guds-
tjänsten. Sen voro de på Tröjemåla loge och dansade och
söp.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2681

Skördesärk.Skördesärk.

Mor min tog en gång av sig i
bara särken, när vi tog av råg uppe på mossen. Men
jag har aldrig hört, att det var sed att gå klädd på
det viset, så jag blev, som dansken säger, forbavsed,
när gumman tog av sig. Men det var år 1905, då det
var 45 grader i skuggan, så det var ju ursäktligt.

Snåland
Kinnaröd
Almundsryd
1930

1938 Bengt Töderberg 52
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
1938 Gustaf Hakansson
2681

Byordningen.

Byordningen.

Byordningen har bibehållits här
i Torstensmåla ända till slutet av 1800-talet, men så
kom ägostyckningen, och då tyckte man, att åldermans-
gillena blevo för påkostande åtminstone för småbönderna.

2681

Lyftesten.

Lyftesten.

En
På Bonnudd finns en lyftesten.

Den har blivit funnen en gång, då de plöjde nere på
en mosse. Det är liksom handtag på den och den är för-
färligt tung, så jag tyade nätt och jämnt lyfta den,
men det finns de, som lagt flera småstenar på och ändå
lyft den.

2681

Åkerbrytegille.

Åkerbrytegille.

Lill-Kalle hade för sig, att
han skulle bryta ett skäppland åker, för var barn-
unge, som kom till världen. Dan efter barnsölet
bjöd han hem alla arbetsföra ungdomar till att bryta
åker. Det höll de på med hela dan för mat och brännvin.

55
55

2681

Järnkakelugnen.

Järnkakelugnen.

2681

Järnkakelugnen.

Järnkakelugnen.

Efter den öppna spisen i ryggåsstugan kom järnkakelugnen. Den var av två slag: sättugnar och vindugnar. Sättugnarna eldades från köket och vindugnarna inifrån stugan. De tillverkades i Huseby och Ålshult. De hade olika namn allt efter orneringen.

Örnugnen hade en örn med utbredda vingar på sidorna. Kronprinsugnen med inskriptionen "S.U. Kronprins Carl i ottan! Simsonugnen i Bröndetorp, på vilken stod: "Simson slet lejonet sönder! Nattvards-

LUNDS UNIVERSITETIS
FOLKMINNESARKIV

57.
57

ugnen med taylor "Jesu instiftar nattvarden!"

2681